

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ЗДОБУТКИ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

У статті висвітлено десятирічні здобутки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Розглянуто основні напрями науково-методичної діяльності, за якими працював відділ наукового і прикладного бібліотекознавства.

Ключові слова: Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, мережа освітянських бібліотек МОН України і НАПН України, науково-дослідна робота, координування, науково-методична діяльність, відділ наукового і прикладного бібліотекознавства, науково-методичні рекомендації, науково-методична рада.

Виявленню основних напрямів науково-методичної роботи (НМР) приділяли увагу видатні бібліотекознавці кінця ХІХ ст. – першої половини ХХ ст.: К. Рубінський, Л. Хавкіна, С. Сірополко, а також співробітники Всенародної бібліотеки України (ВБУ) С. Постернак, В. Козловський, О. Полулях, Ю. Діяківський, М. Сагарда, Д. Балака та ін. [9, с. 2]. Цьому питанню присвятили свої наукові праці бібліотекознавці другої половини ХХ ст., як російські (А. Ванєєв [4], Н. Тюліна [25]), так і українські, зокрема, О. Виноградова [5], П. Рогова [15; 16; 19; 20], А. Свобода [22], Н. Смаглова [23], А. Чачко [29] та інші, які у своїх статтях також розглядали різноманітні аспекти науково-методичної роботи.

На підставі вивчення існуючих наукових досліджень та досвіду науково-методичної діяльності провідних бібліотек-методичних центрів України та Росії, а також з урахуванням мети і завдань Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, на яку відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [17], Постанови Кабінету Міністрів «Про створення Державної науково-педагогічної бібліотеки» [18], «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України» [15] та Статуту ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського покладено функції головного координаційного та науково-методичного центру освітянських бібліотек МОН України і НАПН України, було визначено основні напрями щодо вищезазначеної роботи:

- дослідження історії розвитку освітянських бібліотек України;
- аналіз стану бібліотек мережі та прогнозування їх розвитку;

- розроблення організаційно-управлінської та інструктивно-методичної документації для мережі освітянських бібліотек різних видів;
- інформаційно-методичне забезпечення бібліотек освітянської мережі МОН України та НАПН України;
- підвищення професійного рівня бібліотечних працівників;
- формування інформаційного ресурсу з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Науково-методична робота є невід’ємною складовою наукової діяльності бібліотеки, яка здійснювалася в рамках усіх її науково-дослідних робіт, а саме: «Концепція діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, «Створення, становлення та розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)», «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» та ін., науковим керівником яких була к. і. н. П. І. Рогова, яка у даних проєктах неабияку увагу приділяла науково-методичній діяльності.

Мета і призначення першої роботи «Концепція діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», – на основі світової та вітчизняної практики діяльності національних бібліотек, тенденцій розвитку бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства розробити концептуальні засади розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки як національного інформаційного галузевого центру з питань педагогіки і освіти, науково-дослідної установи в галузі бібліотекознавства, головного координаційного науково-методичного центру освітянських бібліотек України.

Тематика другої НДР була зумовлена необхідністю визначення соціальної ролі бібліотек галузі в оновленому суспільстві, типо-видових ознак педагогічних бібліотек, підпорядкованих МОН України та НАПН України, відсутності у вітчизняному бібліотекознавстві комплексного дослідження з історії розвитку освітянських книгозбірень. Розробка даної теми мала на меті дослідити основні історичні етапи розвитку освітянських бібліотек, розширити уявлення про них як спеціальних та важливої складової загальнодержавної мережі бібліотек, створити передумови об’єднання педагогічних і навчально-педагогічних книгозбірень у систему з метою створення повноцінного і цілеспрямованого інформаційного забезпечення розвитку національної педагогічної науки, освіти і практики.

Відповідно до завдань даної НДР було визначено перший напрям науково-методичної роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – наукове дослідження історії розвитку освітянських бібліотек, яке розпочалося у 2001 р. з вивчення витоків і тенденцій становлення вказаних книгозбірень у контексті історико-культурного та освітнього процесів в Україні, визначення їх мети і завдань щодо розвитку вітчизняної освіти, бібліотечної справи, а також визначення напрямів й можливостей використання набутого досвіду в практиці роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки Укра-

їни імені В. О. Сухомлинського та інших освітянських книгозбірень. У вищезазначеному дослідженні взяли участь науковці бібліотеки та працівники освітянських бібліотек різних видів. Результати дослідження оприлюднювались на всеукраїнських конференціях і семінарах. У 2006 р. до Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку» було видано науковий збірник «Історія освітянських бібліотек України» [7]. Матеріали дослідження також друкувались у фахових періодичних виданнях.

Оцінюючи результати вищезазначеної наукової роботи, необхідно підкреслити вагомість ґрунтовної праці Павли Іванівни Рогової, яка вперше в Україні і на пострадянському просторі у своїй кандидатській дисертації «Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX – 20-ті рр. XX ст.» [20] дослідила історію розвитку педагогічних бібліотек України. Ця робота стала теоретичною базою для визначення напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі. У ній міститься багатий історичний матеріал щодо педагогічних бібліотек, оприлюднення якого не тільки збагатило теорію бібліотекознавства, а й дало обґрунтовані підстави для об'єднання педагогічних та навчально-педагогічних бібліотек в єдину мережу освітянських бібліотек та подальшого розвитку їх внутрішніх структурних елементів і взаємодії між ними, визначення основних напрямів бібліотечної діяльності як механізму інформаційного забезпечення розвитку національної системи освіти. Дане наукове дослідження ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського стало підґрунтям для розробки групою фахівців бібліотеки під керівництвом П. І. Рогової «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України» [15]. Як зазначила П. І. Рогова, «цей правовий документ уперше на державному рівні визначив мережу освітянських бібліотек України як самостійну ланку в загальнодержавній системі бібліотек, її структурні складові, систему управління, організаційно-правовий аспект функціонування, систему науково-методичного забезпечення» [19]. Основним завданням мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України є створення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення фахових інформаційних наукових, науково-педагогічних та управлінських кадрів, вчителів, студентів на різних етапах здобуття та удосконалення фахових знань у навчально-виховному процесі, підвищенні педагогічної майстерності, дослідницькій діяльності, управлінні освітою, самоосвіті.

Мережа освітянських бібліотек МОН України та НАПН України об'єднала 22 тис. освітянських книгозбірень, до яких увійшли науково-педагогічні та навчально-педагогічні бібліотеки різних рівнів. Загальне керівництво ними здійснює МОН України та НАПН України, що реалізують державну політику у сфері бібліотечної справи на галузевому рівні. Науково-методичне керівництво здійснює Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. Робота Бібліотеки у цьому напрямі спрямована на удосконалення освітянських книгозбірень і здійснюється відповідно

до чинних законодавчих актів України, державних стандартів, постанов, розпоряджень, рішень МОН України, НАПН України, Бібліотечно-інформаційної ради при Президії НАПН України, інструктивно-нормативних документів, розроблених бібліотекою.

Основними завданнями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як провідного координаційного, науково-методичного центру освітянських бібліотек усіх видів, розташованих на території України, є:

- сприяння МОН України у виробленні державної політики в галузі бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу;
- допомога МОН України в розробці та виконанні програм розвитку бібліотечної справи галузі: як самостійних, так і тих, які є частиною державних програм;
- участь у комісіях для розробки документів з бібліотечно-інформаційної діяльності державного значення;
- експертиза за завданнями МОН України документів і рішень обласного рівня та їх проектів з питань, які впливають на стан і розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування;
- забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності, розробка організаційно-управлінської документації для різних видів освітянських бібліотек;
- проведення і координування досліджень із питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства й упровадження результатів у практику роботи мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України;
- аналітично-прогностична діяльність (аналіз стану та виявлення тенденцій розвитку як окремих типів і видів освітянських бібліотек, так і мережі освітянських книгозбірень МОН України та НАПН України в цілому);
- науково-методичне забезпечення мережі освітянських бібліотек;
- підвищення професійного рівня бібліотечних фахівців шляхом проведення в рамках організації безперервної освіти працівників освітянських бібліотек заходів (міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, практикумів, круглих столів тощо), спрямованих на підвищення професійної компетентності, участь у курсах підвищення кваліфікації, які проходять на базах ПППО;
- розвиток інноваційної діяльності (пошук, розробка та використання інновацій, які сприяють підвищенню ефективності та якості діяльності), створення системи науково-методичного забезпечення науково-методичних центрів мережі освітянських бібліотек;
- співпраця з науково-методичними центрами провідних бібліотек інших систем і відомств;
- міжнародне співробітництво.

Четвертий пункт «Положення про мережу освітянських бібліотек МОН України та АПН України» визначає загальну систему науково-методичного забезпечення бібліотеками мережі, згідно з якою на провідні освітянські книгозбірні покладено функції науково-методичних центрів різного рівня.

Такими центрами є ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Львівська та Миколаївська науково-педагогічні бібліотеки, бібліотеки ОППО, наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які виконують організаційну та координаційну функції щодо бібліотек освітянської галузі нашої держави.

Узгодженість у діяльності мережі освітянських бібліотек як єдиної системи забезпечують:

- єдине науково-методичне керівництво;
- єдина нормативно-правова та інструктивна документація;
- єдині підходи до створення й використання інформаційного ресурсу освітянських бібліотек у традиційній та електронній формі та його входження до вітчизняного і світового інформаційного простору;
- координація й кооперація у бібліотечно-бібліографічній діяльності;
- зведений координаційний план науково-методичної, науково-дослідної та інформаційно-видавничої діяльності.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, відповідно до покладених на неї завдань, протягом десяти років приділяє особливу увагу саме удосконаленню та розвитку єдиної мережі освітянських книгозбірень України. Але здійснювати цю діяльність неможливо без визначення загальних тенденцій їх розвитку та прогнозування діяльності. Тому, починаючи з 2001 р., особлива увага приділялась розвитку такого напрямку, як науково-аналітична діяльність, яка полягає у дослідженні змісту, форм, методів і статистичних показників роботи бібліотек. Ці прикладні дослідження дають змогу проаналізувати зміст роботи кожної бібліотеки та бібліотек окремого виду в цілому, прогнозувати їх розвиток. Робота в цьому напрямі полягає також у щорічному зборі за встановленою формою інформації про їх діяльність, узагальненні відомостей та підготовці на їх основі інформаційно-аналітичних оглядів.

Завдяки висновкам, зробленим у таких оглядах, науковці відділу наукового і прикладного бібліотекознавства мають можливість відстежити динаміку змін у бібліотеках, спрямувати свою наукову роботу на удосконалення діяльності цих книгозбірень, прийняття відповідних рішень задля усунення недоліків і порушень, надавати якісну консультативно-методичну допомогу, а головне – спрогнозувати перспективи розвитку мережі освітянських бібліотек.

Протягом десятиріччя фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено 13 інформаційно-аналітичних оглядів: «Діяльність ЛОНПБ та МНПБ у 2002–2006 рр.», «Діяльність бібліотек установ АПН України (2000–2005 рр., 2006 р.)», «Діяльність бібліотек ОППО (2000–2004 рр., 2005–2006 рр., 2007 р., 2008 р., 2009 р.)», «Діяльність бібліотек ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю (2006 р., 2007 р., 2008 р., 2009 р.)». У 2010 р. вперше проаналізовано роботу бібліотек ВНЗ I–II р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю і підготовлено огляд «Діяльність бібліотек ВНЗ I–II р. а. педаго-

гічного та інженерно-педагогічного профілю у 2009 р.»). Необхідно відзначити й те, що ці оглядові матеріали представлено в електронному вигляді на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та розіслано керівникам закладів, в яких діють бібліотеки, що спонукає їх звернути увагу на стан своєї книгозбірні та порівняти її досягнення з іншими.

У 2004 р. вперше в Україні працівниками відділу наукового і прикладного бібліотекознавства підготовлено перший аналітичний матеріал (за результатами анкетування) про сучасний стан бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України (шкіл, гімназій, ліцеїв, шкіл-інтернатів). Результати дослідження були оприлюднені у газеті «Освіта України»: стаття «Шкільна бібліотека як віддзеркалення освітньої політики навчального закладу» [21], що надало можливість широкому загалу освітян ознайомитися з проблемами шкільних бібліотек. Продовженням дослідження стану шкільних бібліотек, а також інших видів освітянських книгозбірень став збір та аналіз у 2005 р. інформації щодо їх комп'ютеризації. Підготовлений оглядовий матеріал розширив уявлення про сучасний стан комп'ютеризації таких видів книгозбірень: бібліотек загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, спеціальних навчально-педагогічних бібліотек ВНЗ I–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю та інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Інформація про стан забезпеченості комп'ютерною технікою бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів була використана у роботі з підготовки «Концепції інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів», розробленої ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [8]. Сьогодні поступово реалізуються основні положення Концепції, спрямовані на підвищення ролі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів у педагогічному процесі, створення умови для переходу до інноваційного бібліотечно-інформаційного обслуговування, інтеграцію бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів в інформаційний простір України.

Наступним дуже важливим кроком на шляху модернізації та реформування діяльності шкільних бібліотек стала паспортизація бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної форм власності, яка проводилася з ініціативи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 11 січня по 29 жовтня 2010 р. відповідно до спільного наказу МОН України та НАПН України від 16 липня 2009 р. № 622/53. Головною метою паспортизації є збирання статистичних даних щодо діяльності та проведення аналізу стану бібліотек ЗНЗ.

Для паспортизації шкільних бібліотек України ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розроблено пакет документів, зокрема «Паспорт шкільної бібліотеки», яким передбачено усунення розбіжностей у його веденні серед шкільних бібліотек України. За підсумками проведеної паспортизації науковцями відділу наукового і прикладного бібліотекознавства буде підготовлено інформаційно-аналітичну довідку та пропозиції щодо вдосконалення діяльності бібліотек ЗНЗ, які розглядатимуться у МОН України. Здійснене

сприятиме активізації процесу перетворення бібліотек ЗНЗ на сучасні бібліотечно-інформаційні центри шкіл нашої держави.

Як бачимо, науково-аналітична діяльність, яку здійснює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, з кожним роком набуває розмаху і є важливою передумовою підвищення організаційної ролі та наукового рівня бібліотеки як провідного науково-методичного центру, запорукою прийняття найоптимальніших рішень для подальшого удосконалення діяльності мережі освітянських бібліотек .

Науково-аналітична діяльність тісно пов'язана з іншими напрямками науково-методичної роботи, зокрема з укладанням організаційно-управлінських та інструктивно-методичних документів, які ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського готує для різних видів освітянських книгозбірень. За десять років бібліотекою розроблено і впроваджено в практику роботи освітянських книгозбірень 40 організаційно-управлінських та 50 інструктивно-методичних документів. Зокрема, вперше розроблено та затверджено такі регламентуючі документи: «Примірний статут обласної науково-педагогічної бібліотеки»; «Типове положення та типові правила користування спеціальною науковою бібліотекою установи НАПН України»; «Типове положення про спеціальну навчально-педагогічну бібліотеку ЦППО НАПН України»; «Примірне положення та примірні правила користування спеціальною навчально-педагогічною бібліотекою ОППО», «Примірне положення про бібліотечно-інформаційний центр обласного (міського) ІППО» та інші. Усі вищезазначені документи увійшли до збірника «Організаційно-управлінські документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України». Вип. 1 [12], який містить організаційно-управлінські документи за 2000–2005 рр. для різних видів і типів освітянських бібліотек. У вип. 2 даного збірника будуть зібрані документи за 2006–2010 рр. Збірники в електронній формі передано до провідних освітянських бібліотек – обласних методичних центрів.

Важливою формою методичного забезпечення діяльності освітянських книгозбірень є й підготовка методичних посібників. Головною метою їх підготовки є підвищення професійної компетенції бібліотекарів освітянських книгозбірень.

Для найчисленнішої складової мережі освітянських книгозбірень – шкільних бібліотек – у 2002 р. укладено і видано методичні рекомендації «Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу» [13], підготовка яких була викликана гострою потребою шкільних бібліотекарів у виданні, що розкриватиме основні напрями роботи шкільної бібліотеки та надаватиме практичну допомогу в їх діяльності. Для шкільного бібліотекаря цей збірник підготовлено вперше. Актуальними та затребуваними для шкільних бібліотекарів стали також науково-методичні рекомендації «Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (2006 р.), основним завданням яких, зокрема, є розкриття факторів становлення та розвитку інформаційної культури відповідно до процесів

формування інформаційного суспільства; визначення змісту базових понять, які розкривають сутність процесу формування інформаційної культури підрастаючого покоління; розроблення структури та змісту курсу «Основи інформаційної культури» для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. У 2004 р. підготовлено методичні рекомендації «Планування та звітність бібліотеки інституту післядипломної педагогічної освіти» [14], розробка яких була викликана, по-перше, тим, що подібні рекомендації для книгозбірень освітянської галузі раніше не готувалися, а, по-друге, тим, що більшість працівників бібліотек ІППО не бібліотекарі за фахом і надання їм практичної допомоги є нагальним і першочерговим завданням ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського як методичного центру. З 2004 р. методичні рекомендації впроваджено в практику роботи 27 бібліотек ІППО, завдяки чому плановозвітні документи почали готуватися на належному рівні. Позитивним є і те, що дані методичні рекомендації використовують у своїй роботі працівники як освітянських бібліотек, так і бібліотек інших систем та відомств.

Надає практичну допомогу працівникам наукових бібліотек освітянської галузі в удосконаленні функціонуючих у них традиційних каталогів і методичний посібник «Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі: організація, ведення і редагування» [24], який отримав високу оцінку бібліотечних фахівців, що займаються науковим опрацюванням документів. Наступними виданнями, які використовують у своїй роботі бібліотекарі, є підготовлені В. І. Лутовиною (к. і. н., доцентом) у межах наукового проекту «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» практичні посібники «Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації» [1], «Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації» [10]. Головною метою посібників є надання практичної допомоги працівникам наукових освітянських бібліотек щодо анотування та реферування документів. Важливим є й те, що дані посібники використовуються у навчальному процесі при підготовці бібліотекарів.

У зв'язку з тим, що чимало освітянських бібліотек мають рідкісні фонди, виникла потреба у підготовці посібника «Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – поч. XX ст.) із фондів бібліотек України» [26], метою якого є надання практичної допомоги працівникам освітянських книгозбірень у роботі зі створення каталогів. У ньому розкрито принципи добору матеріалів, особливості бібліографічного опису, а також подано рекомендації щодо формування довідково-пошукового апарату наукових творів. У серпні 2010 р. бібліотекарі освітянських книгозбірень отримали практичний посібник «Упровадження в практику роботи бібліотек освітянської галузі ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання». Зазначені методичні матеріали відіграють вагомий роль у поліпшенні організації роботи освітянських бібліотек, що підвищує їх рейтинг, тому цей напрям буде і надалі здійснюватися й активізуватися.

У серії «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» вийшло два випуски бібліографічного покажчика «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства» [2; 3], які містять інформацію про книги, статті з наукових збірників, періодичних видань та Інтернету з актуальних питань теорії, методики та практики бібліотечної справи, організації роботи бібліотек навчальних закладів на сучасному етапі, впровадження ІКТ в їх діяльність тощо (перший випуск містить інформацію за період 1999–2002 рр., другий за 2003–2007 рр.).

Покажчики фактично становлять собою тематичну базу даних, тому їх представлено в електронному вигляді на веб-порталі бібліотеки для широкого використання. Також вони публікуються в газеті «Шкільна бібліотека плюс», що дає змогу поширити їх розповсюдження серед широкого загалу бібліотечних працівників освітянських книгозбірень.

Дана газета започаткована у 2003 р. як науково-методичне видання і видається за сприяння МОН України та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського двічі на місяць. На її шпальтах систематично друкуються законодавчі та нормативно-правові документи, методичні рекомендації, висвітлюється вітчизняний та зарубіжний досвід, подаються матеріали з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Значною популярністю у передплатників користуються матеріали, підготовлені науковими співробітниками ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (це методичні рекомендації, статті з актуальних питань бібліотечної діяльності, рекомендаційні бібліографічні списки, анонси нових видань тощо).

Розповсюджуючи власні методичні та бібліографічні видання, бібліотека намагається активізувати видавничу діяльність книгозбірень усієї мережі. Для цього вона започаткувала у 2006 р. в межах НДР «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» підготовку «Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України» (Зведений план) [6]. Головною метою Зведеного плану є координування, узагальнення та поширення досвіду інформаційної діяльності бібліотек освітянської галузі України у створенні наукових видань, вторинної інформації тощо.

Здійснення поставленої мети щодо створення вторинних ресурсів із педагогічних і психологічних питань для повноцінного інформаційного забезпечення освітян передбачає: вчасний збір, аналіз та систематизацію інформації від бібліотек освітянської галузі щодо їхньої інформаційно-видавничої діяльності та основних заходів із підвищення кваліфікації працівників; укладання річних зведених планів; представлення їх в електронній формі на веб-порталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського [http://www.library.edu-ua.net/methodological/Zvedenyi_plan/]; інформування про видавничу діяльність освітянських бібліотек у фахових періодичних виданнях, на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинсько-

го та бібліотек мережі, на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях круглих столів; регулярне поповнення друкованими виданнями освітянських бібліотек фонду ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського.

До участі у підготовці Зведеного плану залучені провідні освітянські бібліотеки України. Започаткована робота сприяє налагодженню координаційних зв'язків між освітянськими книгозбірнями у галузі інформаційної діяльності щодо цілеспрямованого забезпечення розвитку науки і освіти. Посібники передаються до фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що сприяє створенню на базі бібліотеки національного галузевого ресурсу, завдяки якому відбуватиметься якісне бібліотечно-інформаційне забезпечення освітян України. Але в найближчій перспективі вони також мають розсилатися по бібліотеках мережі. З 2007 по 2010 рр. освітянськими бібліотеками передано ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського близько 200 назв видань.

У зведеному плані ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського також представлено інформацію про заходи з підвищення кваліфікації, що дає змогу бібліотечним працівникам заздалегідь ознайомитися з темами актуальних для них заходів і спланувати участь [6]. Зведений план щорічно виставляється на веб-порталі бібліотеки, де користувачі, завдяки віддаленому доступу, мають змогу ознайомитися з ним. З метою репрезентації освітянській спільноті ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головного науково-методичного центру мережі освітянських бібліотек України та оперативного доведення інформації про її науково-методичну діяльність, на порталі бібліотеки [<http://www.library.edu-ua.net/>] відкрито сторінку «Науково-методична робота», на якій висвітлено найактуальніші питання, зокрема тексти нормативно-правових документів, що регламентують діяльність освітянських бібліотек; повні тексти методичних матеріалів; збірники наукових праць, опубліковані за результатами науково-практичних конференцій та семінарів; інформація про заходи для мережі освітянських бібліотек; відомості про освітянські книгозбірні України тощо. У першому півріччі 2010 р. сторінку «Науково-методична робота» відвідало 2662 віртуальних користувачі, у 2009 р. за цей період їх було тільки 215. Це зумовлено покращенням її змістовного наповнення.

З метою популяризації здобутків видатних бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців та документознавців України та світу, висвітлення їхнього життя, діяльності, творчої спадщини та втілення їхніх ідей у практику роботи бібліотек України, починаючи з 2009 р. науковцями бібліотеки створюється інформаційний ресурс «Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу». Проект був ініційований директором ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й започаткований у межах НДР «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухом-

линського» (наук. керівник – П. І. Рогова, к. і. н., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Даний ресурс надає можливість по-новому, об'єктивно висвітлити внесок у бібліотечну справу багатьох подвижників друкованого слова. На 1.09.2010 р. у даному ресурсі представлено чотири персоналії: М. Ф. Комаров, М. П. Гуменюк, Н. К. Крупська, Л. Ю. Биковський.

Ефективність діяльності освітянських бібліотек в умовах модернізації освіти визначається переважно їх кадровим складом. Висока кваліфікація, справжній професіоналізм, відчуття нового, постійний пошук активних шляхів удосконалення своєї діяльності – основні риси сучасного бібліотекаря. Тому одним із головних завдань методичного центру є удосконалення кваліфікації бібліотечних працівників освітянських книгозбірень, що передбачає реалізацію трьох основних взаємопов'язаних складових: підвищення професійної компетентності різних категорій бібліотечних спеціалістів, зростання теоретичного рівня, розширення загальнокультурного світогляду. У 2002 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського провела перший Всеукраїнський науково-практичний семінар «Тенденції розвитку освітянських бібліотек: історія і сучасний стан». Відтоді за підтримки МОН України, НАПН України, обласних та міських управлінь освіти і науки бібліотека щорічно проводила всеукраїнські науково-практичні та методичні семінари, практикуми, круглі столи, стажування, Дні фахівця, засідання науково-методичної ради з питань удосконалення діяльності освітянських бібліотек, – понад 200 заходів. Головною метою їх проведення є вивчення передового бібліотечного досвіду, його теоретичне осмислення, підготовка практичних рішень та рекомендацій. Участь працівників освітянських книгозбірень із доповідями або виступами у заходах із підвищення кваліфікації стимулює їхній професійний розвиток, сприяє оволодінню навичками методичної та дослідної роботи, допомагає правильно аналізувати, узагальнювати та логічно викладати свої думки. За матеріалами науково-практичних семінарів укладаються збірники, які в електронній формі представлено на порталі бібліотеки. У 2009 р. до 10-річчя з дня заснування підготовлено і видано перший випуск наукових праць ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [11], до якого увійшли статті, підготовлені за результатами НДР «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» та доповіді Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України». Важливим заходом, започаткованим з ініціативи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, є щорічне проведення в рамках Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський і сучасність» бібліотечної секції. Перше засідання секції відбулося у 2007 р. на базі наукової бібліотеки Слов'янського державного педагогічного університету, у 2008 р. – на базі наукової бібліотеки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, у 2009 р. естафету прийняла бібліотека Херсонського державного універси-

тету. Щорічне проведення секцій по областях України сприяє оптимізації діяльності освітянських книгозбірень, поширенню інноваційного досвіду їхньої роботи.

Для підвищення професійної компетентності працівників освітянських бібліотек відділом наукового і прикладного бібліотекознавства, починаючи з 2001 р., двічі на рік проводяться Дні фахівця для бібліотек міста Києва та Київської області, на яких надається можливість обговорити актуальні теми, ознайомитися з новими надходженнями до кабінету бібліотекознавства, тематичними виставками, обмінятися досвідом роботи. Науковці відділу здійснюють також науково-методичне консультування з питань бібліотечної діяльності, зокрема з питань стратегії розвитку бібліотек, планування та звітності, впровадження ІКТ тощо.

Усі працівники бібліотеки беруть активну участь у заходах, які проводяться для бібліотечної спільноти провідні бібліотеки нашої країни та близького зарубіжжя (це міжнародні та всеукраїнські конференції і семінари). Науковці бібліотеки також, враховуючи важливість поширення серед бібліотечної спільноти інформації про діяльність ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського як головного координаційного науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України, протягом десятиріччя постійно готували і друкували у професійних виданнях матеріали, що висвітлювали різні аспекти науково-методичної діяльності. За цей період надруковано понад 70 статей.

Варто зазначити, що у бібліотеці приділяється особлива увага підвищенню кваліфікації та підготовці висококваліфікованих кадрів для книгозбірень галузі. Так, у 2003 р. директором ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Роговою було ініційовано відкриття у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова інтегрованої спеціальності «Вчитель української мови і літератури-бібліотекар». У 2008 р. відбувся перший випуск фахівців з цієї спеціальності.

Для підвищення професійної майстерності працівників освітянських книгозбірень та ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського у бібліотеці створено кабінет бібліотекознавства (КБ), фонд якого формується вітчизняними та зарубіжними документами з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства у традиційній та електронній формі, фаховими періодичними виданнями (34 назви). Щорічно до фонду КБ надходять фахові документи як з України, так і з Російської Федерації у кількості близько 450 прим. на рік, у тому числі книг – 270 примірників. На 1.01.2010 р. фонд КБ становив 6850 прим. документів, які вводяться до традиційного та електронного каталогів бібліотеки. Раритетні видання XIX – початку XX ст. у фонді КБ становлять близько 1 тис. прим. Нові надходження до КБ щоквартально оприлюднюються на веб-порталі ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського у рубриці «Нові надходження до кабінету бібліотекознавства» [<http://www.library.edu.ua.net/id/709/>] та демонструються на постійно діючих книжкових виставках. До електронного каталогу вво-

дяться бібліотечні записи з питань галузевого бібліотекознавства в БД «Періодика» (1604 записи) та ведеться традиційна СКС, яка налічує 23 480 карток.

Для виконання поставлених завдань щодо удосконалення бібліотек мережі при Президії НАПН України було створено Бібліотечно-інформаційну раду (БІР НАПН України), а при ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – Координаційну науково-методичну раду. Ці дорадчі органи сприяють вирішенню питань щодо функціонування і координування діяльності мережі освітянських бібліотек як частини загальнонаціональної бібліотечної системи України.

Отже, проаналізувавши науково-методичну роботу за десять років, слід наголосити, що її зміст визначався стратегічними завданнями, які стояли перед ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережею підпорядкованих їй освітянських бібліотек. Для надання якісної науково-методичної допомоги як найефективнішого і найдемократичнішого засобу сприяння освітянським бібліотекам у впровадженні прогресивних прийомів і методів праці, подальшого поліпшення обслуговування користувачів фахівцями Бібліотеки було розроблено «Положення про організацію науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського» [16]. Реалізація основних положень даного документа сприятиме активізації діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, спрямованої на інноваційний розвиток мережі освітянських бібліотек.

З самого початку діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головний координаційний центр приділяла особливу увагу пошуку найефективніших організаційних форм взаємодії, координування та кооперування з органами управління освітою та бібліотеками мережі. І в цьому чималу допомогу надають договори про співпрацю, які укладено з КОПОПК, Головним управлінням освіти і науки Київської міської державної адміністрації, відділом освіти Києво-Святошинського району Київської області. У 2009 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського уклала договір про співпрацю з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України щодо спільного науково-методичного супроводу розвитку та діяльності бібліотек навчальних закладів України.

Необхідно зазначити, що налагодження та стабілізація роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з науково-методичного забезпечення бібліотек освітянської галузі України протягом десятиріччя відбувалися завдяки злагодженій роботі колективу науковців відділу наукового і прикладного бібліотекознавства на чолі з І. І. Хемчян. Проте науково виважена, обґрунтована і цілеспрямована робота відділу відбувалась усі ці 10 років завдяки постійній увазі куратора відділу – директора бібліотеки П. І. Рогової (к. і. н., с. н. с., засл. працівник культури України).

Надалі колектив відділу спрямований на вирішення таких завдань:

- поліпшення координації та кооперації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі щодо науково-інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики;
- трансформацію бібліотек освітянської галузі у сучасні науково-інформаційні центри;
- розширення співпраці з вітчизняними та зарубіжними бібліотеками й іншими установами і закладами;
- розробка концепції науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, стратегії інноваційного розвитку освітянських бібліотек, цільових програм та проектів підтримки їх діяльності тощо;
- створення на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського центру з підвищення кваліфікації працівників мережі освітянських бібліотек.

Вищезазначене сприятиме оптимізації діяльності освітянських бібліотек, які сьогодні виконують важливі соціальні та комунікативні функції і є одним із базових елементів освітньої та інформаційної інфраструктури нашої держави.

Література

1. Анування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації : метод. посіб. / [авт.-уклад. В. І. Лутовинова]. – Х., 2003. – 44 с.
2. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : наук.-допом. бібліогр. покажч. для б-к загальноосвіт., проф.-техн. навч. закл., вищ. навч. закл. I–IV р. а. Вип. 2 / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Рубан А. І., Кучеря Т. Е. ; наук. ред. Лобановська І. Г. ; наук. консультант Рогова П. І.]. – К., 2009. – 63 с. – (Сер. «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 5) (Шкільна бібліотека плюс ; № 17/18 (147/148), вересень).
3. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : бібліогр. покажч. для б-к загальноосвіт., проф.-техн. навч. закл., вищ. навч. закл. I–II р. а. / АПН України, ДНПБ України, Укр. бібл. асоц. Секція освіт. б-к ; упоряд. А. І. Рубан ; наук. консультанти: П. І. Рогова, К. Т. Селіверстова ; ред. Є. К. Бабич ; відп. за вип. І. І. Хемчян. – К., 2003. – 87 с. – (На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек ; вип. 1).
4. Ванеев, А. Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности / А. Н. Ванеев ; С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств. – М. : Профиздат, 2001. – 140 с. – (Современная библиотека ; вып. 10).
5. Виноградова, О. Б. Визначення стану та тенденцій розвитку науково-методичної діяльності публічних бібліотек України / О. Б. Виноградова // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 1. – С. 18–20.
6. Зведений план науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек України та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України у 2009 році / [уклад.: І. І. Хемчян, О. С. Сорока ; наук. ред. П. І. Рогова] ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : [б. в.], 2009. – 96 с.
7. Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: П. І. Рогова (голова), К.

Т. Селіверстова (заст. голови), Ю. І. Артемов [та ін.]. – К. : Вирій, 2006. – 402, [1] с.

8. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України : проект, 2005 р. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; кер. робоч. групи з доопрац. Концепції О. Сухомлинська // Освіта України. – 2005. – 24 черв. (№ 47/48). – С. 8.

9. Кулаковська, Т. Науково-методична діяльність НБУВ та її вплив на становлення мережі бібліотек науково-дослідних установ НАН України у 20–30-х роках ХХ ст. / Т. Кулаковська // Бібл. вісн. – 2004. – № 3. – С. 2–11.

10. Лутовинова В.І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практ. посіб. / В. І. Лутовинова; наук. ред. Г. М. Швецова-Водка ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (Сер. «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»).

11. Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. А. Дубровіна, В. В. Дерлеменко, Т. І. Ківшар (голова) та ін.]. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 402 с. – Бібліогр. у кінці ст. – 10-річчю з дня заснування ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського присвячується.

12. Організаційно-управлінські документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України (2000–2005 рр.) / уклад.: І. І. Хемчян, В. П. Здановська ; наук. ред.: П. І. Рогова, Т. Ф. Букшина ; літ. ред. О. З. Клименко ; рецензент Л. В. Савенкова. – К. : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2006. – 252 с.

13. Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу / АПН України, ДНПБ України, Укр. бібл. асоц. ; авт.-упоряд.: П. І. Рогова, І. І. Хемчян, Р. П. Гаврилюк та ін. // Шкіль. світ. – 2002. – № 42/43. – С. 1–62; № 46/47. – С. 1–61 ; 2003. – № 13. – С. 1–23.

14. Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти : метод. рек. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України ; уклад. В. П. Здановська ; наук. ред. П. І. Рогова. – К., 2004. – 75 с.

15. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України : затв. спіл. наказом МОН України та АПН України від 30.05.2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27–32.

16. Положення про організацію науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського : затв. Радою при директорі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського від 26.12.2006 р. Протокол № 12 [Електронний ресурс] // Науково-методична діяльність : заг. док. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.library.edu.ua.net/datas/upload/files/polgeniya_ob_doc.doc. – Назва з екрана.

17. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1561-III // Голос України. – 2000. – 5 трав. – С. 8–9 ; Бібл. планета. – 2000. – № 2. – Термінова вкладка. – С. I–VIII.

18. Про створення Державної науково-педагогічної бібліотеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовт. 1999 р. № 2018 // Законодавство – бібліотекам України : довідк. вид. / Нац. парлам. б-ка

України ; уклад.: Т. Слєпцова, Н. Грищенко, Г. Саприкін. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 162.

19. *Рогова, П. І.* Мережа освітянських бібліотек: шляхи розвитку та модернізації / П. І. Рогова // Освіта України. – 2003. – 19 груд. (№ 95). – С. 10.

20. *Рогова, П. І.* Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX ст. – 20 ті рр. XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / П. І. Рогова ; НАН України, НБУ ім. В. І. Вернадського. – К., 2004. – 265 с.

21. *Рогова, П. І.* Науково-дослідна та науково-методична діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського в контексті модернізації освіти в Україні / П. І. Рогова // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 11. – С. 23–29.

22. *Свобода, А.* Методична діяльність як типологічна функція національної бібліотеки : (перспективи її розв. в НБУВ) / А. Свобода // Шкіл. б-ка. – 2002. – № 7. – С. 18–22.

23. *Смаглова, Н.* Науково-методична діяльність бібліотек як фактор розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів України / Н. Смаглова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / редкол.: О. С. Онищенко [та ін.]. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 160–166. – Бібліогр.: 11 назв.

24. Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі: організація, ведення й редагування : метод. рек. / авт-уклад.: І. Г. Лобановська, Р. П. Гаврилюк, О. Г. Помчалова, Л. Г. Дубова, Н. С. Іванова, І. А. Гузняєва, С. Г. Коваленко ; за ред. І. Г. Лобановської ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2006. – 166 с.

25. *Тюліна, Н. И.* Национальная библиотека : опыт типологического анализа / Н. И. Тюлина. – М., 1988. – 184 с.

26. Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотек України : метод. посіб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, М-во культури і туризму України, НПБ України ; [авт.-уклад. Р. С. Жданова ; наук. ред. П. І. Рогова]. – К., 2005. – 124 с.

27. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів : наук.-метод. рек. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. А. І. Рубан ; наук. консультант Я. О. Чепуренко ; наук. ред.: П. І. Рогова, В. І. Лутовинова ; рецензент Є. А. Медведєва ; літ. ред. Л. І. Стельмах ; відп. за вип. І. І. Хемчян // Шкіл. б-ка плюс. – 2006. – Черв. (№ 11/12). – 63 с.

28. *Хемчян, І. І.* Модернізація навчально-тематичних планів підвищення кваліфікації бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів України – нагальна потреба сьогодення / І. І. Хемчян // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 6. – С. 25–28. – Бібліогр.: 35 назв.

29. *Чачко, А. С.* Методическая деятельность и специальность «организатор-методист» / А. С. Чачко // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1985. – № 1. – С. 14–21. – Библиогр.: 21 назв.